

ОБґРУНТУВАННЯ СУТНОСТІ «ВИРОБНИЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ» ПІДПРИЄМСТВА

Важливою складовою потенціалу підприємства є виробничий потенціал, ефективне використання якого дозволяє підприємству значно вплинути на його конкурентоспроможність. Для економіки України, характерними ознаками якої є нестабільність попиту та пропозиції, змінність конкурентного оточення підприємства, динамізм макро- і мікроекономічних факторів, визначення граничних можливостей виробничого потенціалу господарюючого суб'єкта є важливою проблемою. Проте це неможливо зробити без обґрунтування та визначення сутності поняття «виробничий потенціал».

Сучасний економічний розвиток свідчить про необхідність використання нових теоретичних підходів до визначення поняття виробничий потенціал, які створюють передумови для формування системи управління за умов складної соціально-економічної системою господарювання різних рівнів невизначеності динамічного ринкового середовища.

У науковій літературі одним із перших поняття виробничий потенціал використав дослідник А.Анчишкін, який зазначав, що «ресурсно-виробничий потенціал народного господарства характеризують виробничі ресурси, їх обсяг, структура, технічний рівень і якість...», включивши в його структуру ресурси, які в процесі виробництва приймають форму факторів виробництва. При цьому під виробничими ресурсами вчений розуміє засоби виробництва, трудові ресурси, а також природні ресурси, залучені в економічну сферу. На сьогоднішній день існують такі підходи до визначення виробничого потенціалу:

- ресурсний підхід – саме ресурси визначають можливості та потенціал підприємства;
- структурний підхід – види діяльності підприємства визначають його потенціал;
- цільовий підхід – оцінка рівня відповідності потенціалу підприємства тим цілям, які поставлені керівниками на перспективу.

Широкого розповсюдження серед науковців на сьогодні набув ресурсний підхід до визначення суті виробничого потенціалу підприємства. У економічній теорії виділяють дві «ресурсні» позиції. Перша полягає в тому, що виробничий потенціал є сукупністю ресурсів без врахування їх взаємозв'язків і участі в процесі виробництва. Так, науковець Л. Абалкін вважає, що виробничий потенціал є узагальненою характеристикою ресурсів, що беруть участь у виробництві. Як кількість і якість ресурсів, що є в наявності в тій чи іншій господарській системі розуміє виробничий потенціал вчений І.Лукінов. А на думку економіста Д.Черникова, виробничий потенціал характеризується сукупністю ресурсів без врахування реальних взаємозв'язків, які складаються в процесі виробництва.

Дослідники І.Плаксінко, Л.Мельник, Ю.Скірко, Е.Капелян, І.Лукінов, О.Онищенко та Б.Пасхавер, С.Муравський не проводять розмежування між виробничим і ресурсним потенціалами. Такий підхід був обґрунтований тим, що головне завдання тогочасного аналізу виробничо-господарської діяльності підприємств було у визначенні можливих обсягів виробництва відповідно до наявних ресурсів та при повному рівні їх використання.

Для дослідників виробничого потенціалу другого напрямку характерні риси: дослідження з точки зору цієї позиції відбувалось з кінця 80-х до середини 90-х років минулого століття; отождолення виробничого потенціалу з ресурсним; об'єктом формування та реалізації виробничого потенціалу є мікрорівнева ланка та елементи з мезорівня; в основі суті виробничого потенціалу покладено не конкретний кількісний і якісний склад ресурсів, а узагальнююча їх категорія – виробничі ресурси, що допускає достатньо широке тлумачення останнього.

Структурний підхід, орієнтований на визначення раціональної структури виробничого потенціалу підприємства, визначає його величину виходячи з прогресивних норм і нормативних співвідношень, заданих найбільш досконалими технологіями, організацією виробництва взагалі і окремих підсистем підприємства, що використовуються в галузі. Аналіз та оцінка структурних характеристик виробничого потенціалу пов'язані з певними труднощами, оскільки всі його елементи функціонують одночасно, в сукупності та взаємодії. Це призводить до того, що важко встановити значення кожного типу ресурсів окремо для діяльності всього потенціалу. До структуроутворюючих елементів потенціалу можна віднести технологію та організацію.

Проблеми структурного характеру виробничого потенціалу полягають у тому, що відповідність одних елементів іншим стримує розвиток і вдосконалення потенціалу загалом. Так, застарілі верстати та обладнання українських підприємств заморожують відсталі технології, які є енерго-, матеріало- та трудомісткими, а це, в свою чергу, не дає змоги виготовляти конкурентоспроможну продукцію.

Виробничі потенціали, зі структурної точки зору, різняться розмірами та ступенем відособлення ресурсів, структурою ресурсів, що використовуються. Для визначення структурних характеристик потенціалу досліджують: масштаб потенціалу та його просторове розміщення; характер діяльності, що її здатен виконувати виробничий потенціал — об'єкт дослідження; ступінь замкненості.

Структурні характеристики виробничого потенціалу дають змогу оцінити усталеність, динамічність і рухомість системи. Цілісні характеристики виробничого потенціалу як системи визначають стратегію його поведінки та задають відповідні стратегії для кожного з його елементів.

Цільовий (проблемно-орієнтований) підхід, спрямований на визначення відповідності наявного потенціалу досягненню поставлених цілей, визначає його величину як рівень відповідності окремих складових потенціалу необхідному, дещо ідеальному уявленню про склад, структуру та механізми функціонування потенціалу для виготовлення конкурентоспроможної продукції, який знаходить відображення в нормативних «деревах цілей» («деревах проблем») з широким спектром локальних і системних оцінок окремих елементів та взаємозв'язків.

Рівень виробничого потенціалу визначається в процесі його використання й оцінюється з точки зору його результативності, тобто ступеня задоволення (порівняно з конкурентами) потреб клієнтів, які споживають вироблену продукцію (надані послуги). Тому важливим етапом стратегічного аналізу є цільові оцінки виробничого потенціалу підприємства.

У цьому разі йдеться про аналіз та оцінку рівня відповідності потенціалу підприємства тим цілям, які поставлені керівниками на перспективу. Така постановка проблеми докорінно відрізняється від поширеної оцінки нагромадження підприємством чи організацією ресурсів лише з кількісної точки зору.

Проведене дослідження до визначення поняття «виробничий потенціал» дозволяє стверджувати, що на сьогоднішній день вони значно різняться: одні під виробничим потенціалом розуміють лише обсяг ресурсного потенціалу, інші – лише основні виробничі фонди, а треті - сукупність всіх видів ресурсів, в тому числі і виробничих фондів. Звідси не зрозуміло, з чого ж складається виробничий потенціал підприємства і які показники характеризують ефективність його використання.

Аналіз вищевикладеного матеріалу дає нам змогу сформувати власне поняття: виробничого потенціалу як інтегрованої системи функціонуючих та потенційних можливостей структурованої сукупності виробничих ресурсів промислового підприємства, яка сформована на основі системного підходу та здатна забезпечити розширене виробництво конкурентоспроможної продукції, отримувати максимальний ефект від операційної діяльності підприємства за допомогою підприємницьких здібностей персоналу з метою забезпечення сталого економічного розвитку промислового підприємства та задоволення корпоративних і суспільних інтересів.

Таким чином, до складу виробничого потенціалу необхідно включати основні засоби, оборотні кошти, нематеріальні активи, трудовий потенціал, інформацію та інновації. Такий вибір складових обґрунтований тим, що будь-яке використання виробничого потенціалу підприємства неможливе без наявності сировинної бази, засобів виробництва, інформації, предметів праці, участі персоналу та впровадженні на підприємстві результатів інноваційної діяльності.

Отже, виробничий потенціал підприємства являє собою складну та цілісну систему, яка складається з взаємопов'язаних елементів, які виконують різні функції в процесі виробництва продукції, що, у свою чергу, є основою для забезпечення господарської діяльності та успішного розвитку суб'єкта господарювання.